

ZYCIE I DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWO-DYDAKTYCZNA PROF. DRA HAB. CZESŁAWA STRZESZEWSKIEGO

Prof. dr hab. Czesław Strzeszewski urodził się w Warszawie 21 X 1903 r. jako syn Czesława, właściciela majątku Jarocin w pow. płońskim, i Jadwigi z domu de Sauvé*. Po śmierci ojca († 1903) majątek Strzeszewskich rozparcelowano, pozostawiając tylko 100 ha. Maturę uzyskał w 1922 r. w gimnazjum im. A. Mickiewicza w Warszawie. Studia wyższe odbył w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego (SGGW) w Warszawie, zdobywając tytuł inżyniera rolnika w 1928 r. (zrównany później ze stopniem magistra nauk rolniczych). W czasie odbywania studiów pomagał matce w gospodarstwie i jednocześnie rozwijał ożywioną pracę społeczną. W 1927 r. zorganizował Spółkę Wodną dla drenowania okolicznych majątków i wsi i objął w niej funkcję prezesa. Jeszcze jako uczeń wstąpił do Stowarzyszenia Młodzieży Akademickiej „Odrodzenie”, później zaś jako student został w 1924/25 prezesem Koła Warszawskiego tej organizacji i brał czynny udział w pracach Bratnich Pomocy studenckich w zarządzie centralnym w Warszawie. Po rozłamie, jaki nastąpił w „Odrodzeniu” warszawskim, został prezesem nowo powstałej organizacji „Katolicka Młodzież Narodowa” (KMN), wkrótce jednak, bo już w 1929/30 r., doprowadza do zjednoczenia obydwu tych organizacji. W tym okresie wziął również udział w zjeździe w Bratysławie Sekretariatu Słowiańskiego (Slavia Catholica) przy „Pax Romana” jako delegat „Odrodzenia”.

Jeszcze jako student w 1927 r. rozpoczął pracę naukowo-dydaktyczną w charakterze asystenta w Zakładzie Polityki Ekonomicznej SGGW, kierowanym przez wielokrotnego ministra skarbu i premiera prof. dra Władysława Grabskiego, którego był uczniem. Pracę tę kontynuuje po ukończeniu studiów wyższych w latach 1929-1932 w charakterze starszego asystenta tegoż Zakładu. W 1929 r. został sekretarzem redakcji miesięcznika ekonomiczno-rolniczego pt. „Rolnictwo”, redagowanego przez dra A. Rose. W 1931 r. uzyskał stopień doktora nauk rolniczych na podstawie rozprawy *Znaczenie prawa zmniejszającej się wydajności w produkcji rolnej*. W tym samym roku został radcą mi-

* Przy pisaniu niniejszego opracowania wykorzystano notę biograficzną zamieszczoną w: „Chrześcijanin w Świecie” 1973 nr 23 s. 1-5.

nisterialnym w Ministerstwie Rolnictwa i Reform Rolnych (Departament Ekonomiczny). W latach 1931-1933 pełnił ponadto następujące funkcje: sekretarza generalnego Opiniodawczej Komisji Gospodarczej przy Ministrze Rolnictwa, sekretarza generalnego Centralnej Komisji do spraw Finansowo-Rolnych przy Prezydium Rady Ministrów, delegata Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych w Międzyministerialnej Komisji dla opracowania polskiej taryfy celnej. Jako przedstawiciel Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych brał udział w rokowaniach o nowe traktaty handlowe z Włochami (Rzym), ze Szwajcarią (Bern) i z Węgrami (Warszawa).

W 1932 r. został kierownikiem katedry historii gospodarczej na Wydziale Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w charakterze zastępcy profesora, zaś w 1935 został mianowany kierownikiem katedry polityki ekonomicznej tegoż Wydziału w charakterze docenta habilitowanego, zachowując jednocześnie kierownictwo katedry historii gospodarczej. Stopień docenta uzyskał w 1935 r. w SGGW z zakresu polityki ekonomicznej na podstawie rozprawy *Kryzys rolniczy na ziemiach Księstwa Warszawskiego i Królestwa Kongresowego (1807-1830)*. W 1937 r. uzyskał nominację na profesora nadzwyczajnego polityki ekonomicznej na Wydziale Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych KUL. W latach 1935-1939 prowadził również wykłady zleczone z zakresu ekonomii politycznej w SGGW. W tym okresie, podobnie jak dawniej, prowadził ożywioną działalność społeczną. W latach 1935-1939 działał jako wiceprezes Zarządu Głównego Związku Polskiej Inteligencji Katolickiej; w latach 1936-1939 był członkiem Rady Społecznej przy Prymasie Polski; w latach 1937-1939 był kuratorem Stowarzyszenia Młodzieży Akademickiej KUL i w tym charakterze współdziałał w organizowaniu „Tygodni Społecznych Odrodzenia”. W 1934 r. wygłosił referat na Międzynarodowym Kongresie Filozofii Tomistycznej w Poznaniu na temat *Zasada cen maksymalnych u św. Tomasza z Akwinu*. W 1939 r. przygotował referat na temat polityki handlu zagranicznego Polski na Międzynarodową Konferencję zorganizowaną przez Ligę Narodów w Bergen, poświęconą polityce ekonomicznej i pokojowi. Przed II wojną światową był prezesem Towarzystwa Ekonomicznego w Lublinie oraz członkiem następujących towarzystw naukowych: Centralnego Komitetu Instytutów Nauk Politycznych (Seksja Ekonomiczna), Towarzystwa Ekonomistów i Statystyków w Warszawie, Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego we Lwowie, Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Polskiego Towarzystwa Historycznego w Warszawie.

Po wybuchu II wojny światowej i inwazji Niemiec hitlerowskich

na Polskę, Katolicki Uniwersytet Lubelski bez zezwolenia władz okupacyjnych już w końcu września rozpoczął działalność dydaktyczną, oczywiście w ograniczonym zakresie ze względu na trudności obiektywne oraz szczupłe grono profesorów i studentów. Prof. Strzeszewski (do przerwania tej działalności przez masowe aresztowania profesorów 11 XI 1939 r.) pełnił funkcję dziekana Wydziału Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych KUL, prowadził wykłady i seminaria oraz egzaminy. Dzięki wcześniejszemu wyjazdowi z Lublina uniknął aresztowania, był jednak poszukiwany przez Gestapo przez cały okres okupacji. Przez najbliższe 2 lata ukrywał się u rodziny na terenach włączonych do Reichu (Südostpreussen). W 1941 r. udało mu się nielegalnie przedostać do Krakowa, gdzie objął stanowisko naczelnika Wydziału Informacyjnego i Personalnego w Radzie Głównej Opiekuńczej (RGO Zarząd Centralny). Na tym stanowisku pozostał do marca 1945 r. W okresie okupacji przeprowadził szereg badań naukowych, m. in. nad filozofią społeczną św. Augustyna i św. Tomasza z Akwinu. W latach 1943-1945 wziął udział w tajnych kompletach uniwersyteckich (na Wydziale Prawa) zorganizowanych w Kielcach pod firmą Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego przez ks. prof. dra P. Kałwę (późniejszego biskupa ordynariusza diecezji lubelskiej) w porozumieniu z Uniwersytetem Ziemi Zachodnich.

W styczniu 1945 r. po wyzwoleniu Krakowa został zarejestrowany w charakterze profesora przez Uniwersytet Jagielloński. W marcu tegoż roku wrócił do Lublina i objął ponownie kierownictwo katedry polityki ekonomicznej w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. W 1946 r. został profesorem zwyczajnym tegoż przedmiotu. W 1945 r. wspólnie z profesorami KUL i UMCS zorganizował w KUL nową placówkę — Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi, która miała za zadanie kształcenie dla wsi pracowników spółdzielczych i społecznych działaczy wiejskich. Od początku istnienia aż do likwidacji w 1950 r. był dyrektorem tego Studium. Kierował również Kursami Pedagogiczno-Społecznymi dla Nauczycieli Szkół Rolniczych przy Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi. Ponadto pełnił szereg funkcji naukowych i administracyjnych w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, mianowicie był kierownikiem katedry polityki ekonomicznej i I katedry ekonomii politycznej oraz kierownikiem Zakładu Ekonomii, w skład którego wchodziły: dwie katedry ekonomii politycznej i inne katedry, jak: polityki ekonomicznej, skarbowości, historii gospodarczej i geografii gospodarczej. Prowadził także wykłady z historii gospodarczej na Wydziale Nauk Humanistycznych KUL. Po otwarciu nowego Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej został przy nim w 1948 r. kierownikiem katedry socjologii chrześcijańskiej. W latach 1946-1948 oraz 1950-1951

był dziekanem Wydziału Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych KUL, zaś w latach 1948-1950 prodziekanem tegoż Wydziału, a w latach 1949-1951 prorektorem KUL. Oprócz tego w latach 1946-1949 był wykładowcą ekonomii politycznej w Uniwersytecie im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, w latach 1950-1952 profesorem Seminarium Duchownego w Lublinie. W 1949 r. zawarł związek małżeński z Marią z Xiężopolskich, magistrem nauk społeczno-ekonomicznych KUL.

Bezpośrednio po II wojnie światowej należał do wielu działających wówczas towarzystw naukowych i pełnił w nich następujące funkcje: był przewodniczącym Wydziału Nauk Społecznych Towarzystwa Naukowego KUL, a w latach 1948-1952 Sekretarzem Generalnym tegoż Towarzystwa; członkiem-założycielem Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego, członkiem Rady Naukowej i pierwszym prezesem Oddziału Lubelskiego tegoż Towarzystwa do 1952 r.: członkiem Rady Naukowej dla Zagadnień Ziemi Odzyskanych; członkiem Rady Wychowania Spółdzielczego; członkiem Union Internationale d'Etudes Sociales w Malines (Belgia) od 1947 r. W ramach tego ostatniego bierze udział w opracowaniu nowej wersji „Kodeksu Społecznego” (Code Social, 1948). W latach 1945-1948 współpracuje z Biurem Planowania i Odbudowy przy Prezydium Rady Ministrów, w szczególności w zakresie planu zabudowania Okręgu Lubelskiego. Z ramienia tegoż Biura bierze udział w wyprawie naukowej do Danii na przełomie 1947/48 r. i wygłasza odczyt na posiedzeniu Duńskiej Rady Rolniczej (Landbrugsraadet) w Kopenhadze na temat odbudowy gospodarczej powojennej Polski.

Rozwija również aktywną pracę społeczną. Był członkiem Zarządu Okręgu Lubelskiego Związku Nauczycielstwa Polskiego, Sekcji Szkół Wyższych i Instytutów Naukowych, Prezesem Zarządu ZNP oddziału tej Sekcji w KUL (1947-1949); członkiem Zarządu Oddziału Lubelskiego Towarzystwa Przyjaciół Młodzieży Akademickiej i Kuratorem Domu Akademickiego KUL; członkiem-założycielem Towarzystwa Przyjaciół KUL.

W 1952 r. przeniósł się do Radości pod Warszawą, gdzie podjął pracę jako sekretarz miejscowej parafii. Był jednocześnie w latach 1952-1957 wykładowcą w Wyższym Seminarium Duchownym XX. Palotynów w Ołtarzewie pod Warszawą, w latach 1952-1954 wykładowcą w Wyższym Seminarium Duchownym XX. Marianów na Bielanach pod Warszawą.

W drugim semestrze ak. 1956/57 r. powrócił na Uniwersytet obejmując ponownie katedrę socjologii chrześcijańskiej na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej KUL. Od tego czasu prowadzi wykłady i seminaria z zakresu katolickiej nauki społecznej i filozofii gospodarczej, reorganizuje Specjalizację Filozofii Praktycznej na tym Wydziale, poszerzając znacznie zakres prowadzonych zajęć z dziedziny nauk społecznych.

Prowadził również seminarium magisterskie na Sekcji Historii Wydziału Nauk Humanistycznych KUL. Był dziekanem Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej w latach 1957/58 i 1961-1969 oraz prodziekanem w latach 1958-1961 i 1969/70. W 1969 r. zorganizował Międzywydziałowy Zakład Badań nad Kulturą Chrześcijańską w KUL i był jego kierownikiem w latach 1969-1971. Celem tego zakładu było prowadzenie badań nad kulturą chrześcijańską w myśl wskazań II Soboru Watykańskiego. Zakład połączył pracowników naukowych reprezentujących niemal wszystkie wydziały KUL. W ciągu 2-letniego funkcjonowania Zakład zorganizował dwa sympozja naukowe na tematy kultury chrześcijańskiej z udziałem wybitnych specjalistów z kraju i z zagranicy oraz zapoczątkował badania nad następującą problematyką: przemiany rodziny, przemiany katolicyzmu polskiego, zbieractwo folkloru muzyczno-religijnego, badania nad literaturą katolicką. W 1971 r. zrezygnował z kierownictwa Zakładu, nie widząc warunków dalszej pracy. Zakład z tą chwilą zaprzestał swej działalności, co niewątpliwie znalazło odbicie w autoidentyfikacji Uniwersytetu.

W ostatnim okresie należy do następujących towarzystw naukowych: Towarzystwo Naukowe KUL (w latach 1963-1970 był wiceprezsem tegoż Towarzystwa), Lubelskie Towarzystwo Naukowe, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Polskie Towarzystwo Socjologiczne, Union Internationale d'Etudes Sociales w Malines, Institute of Management Science w Nowym Yorku. W 1972 r. został przewodniczącym Komitetu Dni Społecznych; w 1967 r. otrzymał nominację na członka Komisji Episkopatu Polski d/s Apostolstwa Świeckich; w 1968 r. na członka Komisji Episkopatu „Iustitia et Pax”, zaś w 1973 r. na członka Rady Naukowej przy Episkopacie Polski.

W 1972 r. odbywa podróż naukową do Austrii na zaproszenie Uniwersytetów w Wiedniu i Salzburgu oraz do Rzymu celem nawiązania kontaktu z Papieską Komisją „Iustitia et Pax”. Będąc ponownie we Włoszech, bierze udział w Kongresie SILAEC Sekretariatu Zawodowego „Pax Romana” (Nicea) na temat: „Postęp, który wyzwala”. Podobne podróże odbył również w latach następnych, biorąc udział w światowych kongresach naukowych w 1973 („Władza człowieka nad człowiekiem”) i w 1974 r. („Nowe formy cywilizacji współczesnej”). W latach 1957-1973 wygłosił na terenie całego kraju szereg referatów, odczytów i konferencji na sympozjach naukowych, zjazdach duchowieństwa, zebraniach naukowych, kołach studenckich itp. W uznaniu zasług w dziedzinie naukowej, pedagogicznej i społecznej, ODiSS przyznał prof. Strzeszewskiemu nagrodę, której wręczenie odbyło się dn. 21 IV 1973 r. w obecności Prymasa Polski.

Z przedstawionego powyżej zarysu biografii prof. Strzeszewskiego

można wnioskować o osobowości człowieka wielkiego formatu: intelektualisty, organizatora nauki, pedagoga, działacza społecznego i religijnego. W swoim życiu potrafił połączyć rzetelną pracę naukową, głęboką wiarę, otwartość na bieżące problemy i na potrzeby otoczenia, zarówno w środowisku uniwersyteckim, jak i poza nim. Szczególnie wdzięczni są mu uczniowie, dla których zawsze znajdował czas, odpowiednią radę i wskazówkę. Stawiał im wysokie wymagania, ale jednocześnie okazywał życzliwość i dobroć. Na szczególne podkreślenie zasługuje postawa prof. Strzeszewskiego podczas prowadzonych seminariów i konsultacji naukowych. Uderzało u niego jasne stawianie, rozstrzyganie problemów, umiejętność podejścia do studenta oraz troska o jego studia i warunki bytowe. Te same cechy mogli również z łatwością dostrzec i doświadczyć w codziennych kontaktach jego współpracownicy i koledzy. Pomijając długą listę magistrów prof. Strzeszewskiego, warto tutaj wspomnieć o tym, że w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim promował dotychczas 35 doktorów, w tym 5 na Wydziale Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych i 30 na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej. Spośród tej liczby w różnych uczelniach 13 osób uzyskało stopień docenta (doktora habilitowanego), 3 profesora nadzwyczajnego i 1 profesora zwyczajnego. Dodajmy, że większość z nich to osoby duchowne zatrudnione w różnych diecezjach i zakonach, często na wpływowych stanowiskach. Dając im otwartą społecznie formację, prof. Strzeszewski tym samym przyczynił się do rozwoju i aktywizacji życia kościelnego i zakonnego w Polsce, szczególnie po II wojnie światowej.

Osobnej uwagi domagają się jeszcze kierunki i wyniki badań naukowych prof. Strzeszewskiego. Całościowe ujęcie ich wymaga niewątpliwie osobnej monografii. Tutaj warto przynajmniej zaznaczyć, że prof. Strzeszewski jako naukowiec nigdy nie zacieśniał się do wypracowanego lub przyjętego wcześniej stanowiska teoretycznego i metodologicznego. Był zawsze świadomy faktu, że nauki społeczne pełnią funkcję krytyczną nie tylko wobec społeczeństwa i instytucji społecznych, ale także wobec uprawiającego je. Toteż mimo dużej rutyny, swoją postawą i twórczością naukową akcentował dynamizm, jaki winien cechować społecznika i nauki społeczne. Na tym tle trzeba podkreślić, że wachlarz jego zainteresowań był szeroki; co więcej, zainteresowania te zmieniały się w różnych okresach czasu i w różnych warunkach pracy naukowej. Prof. Strzeszewski zawsze był świadomy, jakie problemy w zakresie nauk społecznych są bardziej palące i konieczne do opracowania ze względu na dobro Kościoła lub narodu. Te szerokie zainteresowania wiążą się także z „naturą” nauk społecznych, zwłaszcza gdy w centralnym punkcie zainteresowań postawi się kato-

licką naukę społeczną opartą z jednej strony na „świeckich” naukach społecznych, z drugiej zaś na naukach teologicznych i na oficjalnych dokumentach społecznych Kościoła. Ogólnie biorąc, badania naukowe prof. Strzeszewskiego, jak widać z zamieszczonego niżej wykazu prac naukowych, obejmowały głównie dziedzinę ekonomiki, filozofii społecznej i katolickiej nauki społecznej. We wszystkich tych dziedzinach zaznacza się jego własny, oryginalny wkład uznany nie tylko w skali krajowej, ale i ogólnościowej. Swoje prace publikował nie tylko w języku polskim, ale i w językach obcych, nie tylko w kraju, ale i za granicą. Wykaz tych prac jest imponujący; obejmuje bowiem 15 dzieł zwartych, w tym 5 dużych monografii, 12 rozdziałów zamieszczonych w pracach zbiorowych, w tym jedna pozycja o rozmiarach monografii, 150 artykułów, 80 recenzji, 6 skryptów autoryzowanych, 1 praca powielona i 2 bibliografie. Bilans pracy naukowej nie jest zamknięty. Po przejściu na emeryturę w 1974 r. prof. Strzeszewski z pewnością jeszcze zintensyfikuje swoje badania naukowe, nie będąc już, jak dotychczas, przeciążony pracą organizacyjną, dydaktyczną i społeczną.

Ks. Władysław Piwowarski

WYKAZ PRAC NAUKOWYCH
PROF. DRA HAB. CZESŁAWA STRZESZEWSKIEGO *

1. *Dzieła zwarte*

1. Wskaźniki intensywności produkcji rolnej. Warszawa 1930 ss. 59.
2. Mesures d'assainissement financier de l'agriculture en Pologne. Paris 1932 ss. 29.
3. L'agriculture dans le nouveau tarif douanier en Pologne. Paris 1933 ss. 20.
4. Przyczyny nadmiernego zadłużenia rolniczego. Lwów 1933 ss. 12.
5. Znaczenie prawa zmniejszającej się wydajności w produkcji rolnej. Warszawa 1934 ss. IX + 155.
6. Kryzys rolniczy na ziemiach Księstwa Warszawskiego i Królestwa Kongresowego 1807-1830. Lublin 1934 ss. X + 242.
7. Zasada cen maksymalnych u św. Tomasza z Akwinu i jej zastosowanie w życiu ekonomiczno-społecznym. Gniezno 1935 ss. 14.
8. Kryzys gospodarczy a rodzina. Poznań 1936 ss. 16.
9. Handel zagraniczny Królestwa Kongresowego (1815-1830). Lublin 1937 ss. XII + 160.
10. Współczesne tendencje rozwojowe gospodarstwa światowego i ich znaczenie dla realizacji nowego ustroju. Poznań 1937 ss. 20.
11. La politique du commerce extérieur de la Pologne. Mémoire polonais nr 8. Les politiques économiques et la paix. Conférence Permanente des Hautes Etudes Internationales. Varsovie 1938 ss. 25.

* Zestawiła mgr Maria Strzeszewska.